De Levende Natuur 56 (10):193-199 (1953)

(zie D.L.N. van Aug. 1953) behoudens de aanwezigheid van melksapvaten, die dan ook in fig. 2, *9* en *10* te zien zijn. In de beide afbeeldingen *1* en *2* van fig. 2 is een der ribben afgebeeld, die, ten getale van 5 of 6, in de lengte langs de stengel lopen en bijdragen tot de stevigheid.

Het zal wellicht zijn opgevallen, dat behalve in afbeelding *3* van dezelfde figuur, het bladgroen niet of sterk schematisch is meegetekend. De bladgroenkorrels in bladeren en oudere stengels hebben nl. een eigenaardige structuur. In plaats van de bekende ovale of ronde, gewoonlijk iets afgeplatte schijfjes zien we nl. een groen conglomeraat zonder scherpe begrenzing der afzonderlijke korrels. Het geheel maakt een enigszins schuimige indruk. Dit geldt voor levende, in water onderzochte cellen. Wèl zijn normale chlorophylkorrels aanwezig in de cellen van het hypocotyl van jonge kiemplantjes.

Zetmeel komt in *Jasione* niet voor, maar er is inuline in het celsap opgelost. Door stengels in alcohol te plaatsen, wordt het in de vorm van meer of minder omvangrijke „brokken" zichtbaar, maar pas na enige dagen of, nog beter, weken.

Ten slotte. Het voorkomen van mannelijke bloemen in het midden van het scherm wordt vermeld. Het kan zijn, dat er werkelijk mannelijke bloemen te midden van tweeslachtige te vinden zijn, dat komt wel meer voor. Maar de schijnbaar mannelijke bloemen, die ik zag, hadden een goed ontwikkeld vruchtbeginsel, alleen stijl en stempels waren vroegtijdig verdroogd en daardoor onopvallend geworden.

De onmiskenbare overeenkomst die er in de bestuivingsinrichting, het vergroeid zijn der helmknoppen, het uiterlijk van de bloeiwijze, het voorkomen van melksapvaten en inuline bestaat tussen *Jasione* en vele Composieten, bestaat ook in het voorkomen van een bepaalde teratologische vorming, nl. van doorgroeide hoofdjes, zoals die onder de naam „hen and chicken" van madeliefjes e.a. bekend zijn.

HET JAARLIJKS VERLOOP VAN HET OCHTEND- EN AVONDKOOR VAN DE MEREL

GRé VAN DER BAAN.

Verscheidene waarnemers hebben reeds opgemerkt, dat Merels de hele winter door in stadsparken te vinden zijn, en dat ze dan al vroeg in het jaar in paren gezien worden. Wie des winters op ze let, zal vooral ook worden geboeid door het karakteristieke tjieng-geluid, dat zo verbonden is met het beeld van een late wintermiddag in een park. Thijsse schrijft al in zijn Vogeljaar dat de Merels 's avonds niet ter ruste kunnen gaan zonder elkaar een half uur lang luid „tsieng-tsieng-tsieng" toe te roepen en voegt er aan toe: „Ik hoor dat graag, vooral op winteravonden in een stadspark." Eygenraam heeft in Ardea een studie aan dit avondtjiengen gewijd en daarbij gevonden dat het een zekere territoriale betekenis had, nl. de proclamatie van een slaapplaats, een soort nacht-territorium, dat dus niet verdedigd zou worden door zang maar door een ander geluid.

Hoewel het geluid algemeen bekend is wil ik het nog even omschrijven. Ik bedoel dus met dit tjiengen het regelmatige, op

één toonhoogte gehouden „tjieng-tjieng-tjieng!", iets langzamer van tempo dan het geluid dat gevaar signaleert en ook bij gevechten wordt gehoord, en ook verschillend van het schetterend geluid dat een toonladdertje op- en afgaat en dat de Merel vaak bij het opvliegen of direct na het ontwaken maakt, of waarmee hij vóór het wegvliegen naar de slaapplaats de koorzang of het tjiengen besluit.

Des winters wordt dit tjiengen vooral gehoord vóór zonsopgang en omstreeks zonsondergang, dus op tijden die overeenkomen met de tijd van de algemene merel-ochtend- en avondzang in de zomer. Ik vroeg me daarom af, of het in het voorjaar geleidelijk zou overgaan in zang en of er, bij geregeld waarnemen, aanwijzingen te vinden zouden zijn, dat het in de winter inderdaad de functie overneemt van de zang in de zomer, dus een zekere territoriale betekenis heeft.

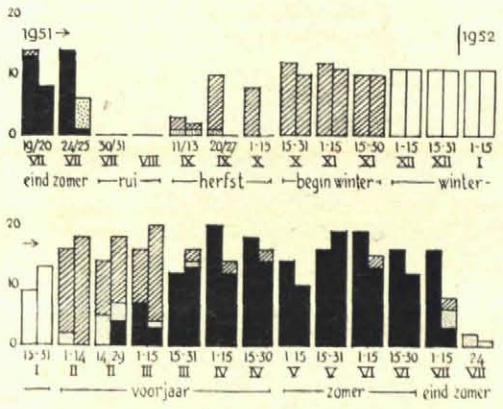

Fig. 1. *Aantal Merels in ochtendkoor (linker kolom) en avondkoor (rechter kolom). Zwart = zang, al of niet afgewisseld met tjiengen; gestippeld = fluisterzang; gearceerd = tjiengen; wit = tjiengen, afhankelijk van de weersomstandigheden.*

Als terrein van onderzoek koos ik een deel van het Volewijkspark in Amsterdam-Noord, een dicht bij mijn werk gelegen, beperkt gebied, waar het gehele jaar door Merels voorkwamen. Ik kon hier geregeld de Merels bekijken en telde minstens eens in de 14 dagen het aantal zingende, resp. tjiengende vogels in het ochtend- en avondkoor. In de winter duurden deze vocale demonstraties soms niet langer dan enkele tot tien minuten, zodat ik op achtereenvolgende dagen aangrenzende stukken moest bewerken.

Hoewel ik niet over geringde Merels beschikte, durf ik toch aannemen, dat elke Merel zijn eigen gebied had, omdat steeds ieder perk op dezelfde plaats een tjiengende Merel bleek te hebben, en de enkele vogels die ik beslist herkennen kon aan afwijkende tekening of andere eigenaardigheden inderdaad plaatstrouw bleken te zijn.

Ik zou niet durven zeggen of de resultaten verkregen met stadsmerels ook opgaan voor alle Merels in de bossen.

De zomerrui is als het ware een nulpunt in het vogelleven en het leek me een geschikt punt om de waarnemingen te beginnen. Op 19 Juli 1951 telde ik in het ochtendkoor (zie grafiek) 13 zingende en 1 tjiengende Merel, op 20 Juli 1951 in het avondkoor 8 zingende Merels. Vijf dagen later, op de 24ste, waren er 's ochtends vroeg 14 zingende vogels, die in het begin meer op gedempte toon zongen, maar eindigden met de volle ochtendzang. Op de avond van de volgende dag was er maar één vogel die luid zong, 5 zongen zó, dat het alleen op korte afstand hoorbaar was. Meestal wordt hiervoor de Engelse term sub-song gebruikt, bij Thijsse vond ik er de naam fluisterzang voor. Op de 30ste en 31ste was er niets meer te horen, noch 's ochtends, noch 's avonds. Dit bleef zo gedurende de hele maand Augustus en de eerste decade van September 1951. Volwassen vogels waren er overdag

De Levende Natuur 56 (10):193-199 (1953)

in het park practisch niet te zien. Ze hielden zich steeds in de dekking en kwamen alleen in de schemering korte tijd voedsel zoeken op de paden en grasvelden, waarbij ze zich veel schuwer gedroegen dan gewoonlijk. Wel waren er overdag troepen jonge vogels te zien, vooral in de buurt van besdragende heesters.

Gedurende de eerste weken van de herfst waren er naast de vaste bewoners ook veel doortrekkende Merels in het park, die gemakkelijk te onderscheiden waren aan hun uiterst grote schuwheid. De vluchtafstand, d.i. de afstand waarop een naderend mens ze doet wegvliegen, was soms wel tienmaal die van de echte parkmerels. Van deze doortrekkers heb ik nooit enig tjiengen gehoord, het enig geluid dat ze schenen te maken was de srrie-roep, die behalve een contact-roep een soort negatieve demonstratie schijnt te zijn (Eygenraam), een soort : „pardon". Deze vogels bevonden zich altijd in troepen die vóór de winter verdwenen waren, hetzij dat ze verder trokken, hetzij dat ze ontbonden werden. Ook van de parkmerels moeten er enkele in de herfst zijn weggetrokken, want 's winters waren er minder dan 's zomers. Volgens Drost zijn Merels zeer onregelmatige trekkers, eenzelfde vogel trekt het ene jaar niet, het volgende wel. Ook kunnen enkele Merels alleen wintergasten geweest zijn, want in het voorjaar werden twee vaste plaatsen verlaten, maar dit leek me eerder een gevolg van verstoring door spelende kinderen, dan van echt wegtrekken.

Tot de tweede decade van September 1951 hoorde ik geen vocale demonstratie. Toen was er 's ochtends één fluisterzingende Merel, steeds in dezelfde boom, zodat het me zeer waarschijnlijk lijkt dat dit steeds dezelfde vogel was. De Merel hield deze zwakke ochtendzang vol tot eind September, en in het ochtendkoor voegden er zich steeds meer tjiengende vogels bij. Er was geen avondkoor, behalve tjiengen op de slaapplaatsen als de vogels zich daar verzamelden. Volgens Eygenraam betekent het tjiengen hier het proclameren van een eigen slaapplaats. In mijn eigenlijk observatiegebied lag maar één kleine slaapplaats, op een eilandje in de vijver. Een beperkt aantal Merels kwam hier slapen, maar ik heb er nooit meer dan één vogel horen tjiengen, ik denk dat dit de werkelijke „eigenaar" van het eilandje was. De andere Merels kwamen aanvliegen met de negatieve demonstratie „srrie" en werden er geduld. Het eiland was waarschijnlijk te klein voor meer dan één territorium.

De toestand bleef vrijwel gelijk gedurende de eerste helft van October, 8 tjiengende vogels 's ochtends, geen 's avonds ; maar in de tweede helft van October telde ik des ochtends 11 of 12 vogels en hoorde ik het eerste tjiengen in de avond eer de Merels hun dagverblijf verlieten om naar de slaapplaatsen te vliegen. Het leek me echter dat deze avonddemonstratie, hoewel zij bij sommige Merels geheel verloopt als het ochtendtjiengen, bij andere niet zo gebonden is aan een vaste plaats en op verschillende punten tussen dag- en nachtverblijf gegeven kan worden, vooral als die twee plaatsen dicht bij elkaar liggen. In November bleef de algemene situatie onveranderd.

Met deze opleving van vocale demonstratie in het najaar gaat een belangrijke gebeurtenis in het merelleven samen, nl. het begin van de paarvorming. Evenals bij de Roodborst kunnen ♂♂ en ♀♀ des winters apart leven, elk in een eigen dagverblijf waar ze beide tjiengen. Echter worden al in eind October de eerste Merels in paren gezien. Soms komen de vogels zonder opvallende ceremonies te zamen, op een dag zie je ze ineens samen voedsel

De Levende Natuur 56 (10):193-199 (1953)

zoeken. Ik vraag me af of dit broedparen van de vorige zomer kunnen zijn, die weer gauw aan elkaar gewend zijn, maar zonder ringen is dat niet uit te maken. In andere gevallen komen er territoriale gevechten voor, die soms dagen achtereen telkens herhaald worden, wanneer een ♂ probeert een ongewenst ♀ te verdrijven. Een heel enkele keer gelukt dit, meestal accepteert hij tenslotte een steeds terugkomend ♀ en van dat ogenblik af zie je ze in elkaars nabijheid voedsel zoeken, hoewel er van verdere toenadering nog geen sprake is. In het begin zie je ze ook vaak des avonds in verschillende richtingen wegvliegen, later blijven ze ook dan bij elkaar. Altijd gaat het initiatief uit van het ♀. Het hele gedrag deed me sterk denken aan de paarvorming van de Roodborst zoals die door David Lack is beschreven. De paarvorming gaat de hele winter door, hoewel er ook verstokte vrijgezellen zijn. Gepaarde vogels tjiengen voor hetzelfde gebied, ze zijn dan in de grafiek voor één vogel gerekend.

Ik heb me afgevraagd of we hier nu van een winterterritorium mogen spreken. Als we onder een territorium de plaats verstaan die tegen soortgenoten wordt verdedigd opdat paring, nestelen en broeden er ongestoord kunnen verlopen, is het dat nog niet, maar wordt het dat wel in het voorjaar. Het is als het ware een besproken plaats. 's Winters reageren de vogels nog vaak lauw op een ander individu dat er binnen komt, maar, indien het paar gevormd is, leek het me wel dat ze bezwaar maakten als een vogel van hun eigen sekse te dicht bij de partner kwam, zodat ze dan niet zozeer het territorium verdedigen als het (toekomstige) huwelijk. De waarnemingen van Mej. Morley wijzen in dezelfde richting.

Jonge vogels hadden geen vaste verblijven; ze zwierven rond in troepjes en schenen overal toegelaten te worden. Bij de komst van de winter waren ze ongemerkt verdwenen.

Gedurende de eigenlijke wintermaanden veranderde het aantal tjiengende Merels in ochtend- en avondkoor niet, zolang de weersomstandigheden gunstig bleven. Bij storm tjiengden er minder vogels en het „koor" duurde korter, soms nog geen minuut. In het uiterste geval lieten de vogels bij aankomst alleen de schetterroep horen. Als vorst het voedsel ontoegankelijk had gemaakt gingen de Merels weg, waarschijnlijk naar tuinen en huizen in de buurt, waar gevoerd werd. Ze gingen zeker niet ver, want met de eerste temperatuursstijging waren ze terug. Zo telde ik bv. op de ochtend van de 15e December 1951, in koud, mistig weer met een harde Z.W.-wind en een hardbevroren grond, bij een temperatuur even boven nul, maar 2 merelparen, overeenkomende met 2 schetterende (niet eens tjiengende) vogels. Des avonds, toen de temperatuur aanmerkelijk hoger was en het park geheel ontdooid, waren er 9 tjiengende vogels.

De invloed van de temperatuur bleek duidelijk omstreeks Kerstmis 1951. In koudeperioden was er in het geheel geen vocale demonstratie. Op betrekkelijk gunstige plekken, zoals in het park, waar de voedselpositie gunstig was, maar de temperatuur dikwijls laag, werd er alleen getjiengd. In dezelfde tijd nam ik aan de beschutte binnenduinrand van Schoorl al de eerste fluisterzang van Merels waar, terwijl in Amsterdam vlak bij het Victoriahotel met Kerstmis een Merel al op volle zang was, en spoedig gevolgd werd door meer Merels op andere punten in de stad. Hetzelfde is in Engeland bij stadsmerels waargenomen, volgens verschillende artikels in British Birds.

De Levende Natuur 56 (10):193-199 (1953)

Niet alleen dat stadsmerels vroeger in het jaar beginnen te zingen, ze kunnen dat ook vroeger op de dag doen. Het normale ochtendkoor begint des zomers tussen 60 en 50 minuten voor zonsopgang, en des winters zowat een kwartier later. Maar op plaatsen in de stad waar, hetzij des nachts een sterke verlichting brandt, hetzij het zware verkeer vroeg begint te rijden, kunnen Merels wel 1½—2 uur voor zonsopgang zitten te zingen. Ik heb dat herhaaldelijk waargenomen in de tuin van het Rijksmuseum, die des nachts met schijnwerpers verlicht is, bij het Leidsebosje midden in de stad en in de buurt van de IJponten, waar al vroeg de zware melkauto's langskomen.

De invloed van wisselende weersomstandigheden buiten beschouwing gelaten, geeft Januari een vermeerdering van bezette plaatsen te zien en het begin van uitgesproken territoriaal gedrag. Er komen nieuwe vogels aan, die vaak zowel luider als langduriger tjiengen dan de buren en spoedig hun positie weten te verzekeren. Februari gaf een verdere vermeerdering van het aantal en een overgang van tjiengen via fluisterzang naar echte zang. In het park hoorde ik, evenals in andere jaren, de eerste echte zang in het avondkoor, in de stad hoor ik meestal de eerste zingende Merel des ochtends. Dit zal wel verband houden met het feit dat de voorjaarsochtenden in het Volewijkspark bijna steeds koud en mistig zijn.

Met de vermeerdering van bezette plaatsen valt ook een grotere intensiteit van territoriaal gedrag samen. En dan is er de eigenlijke balts met zijn ceremonies. Later hoop ik deze ceremonies nog eens uitvoeriger te beschrijven, hier vermeld ik ze omdat ze een nieuwe phase in het merelleven betekenen en samenvallen met de overgang van tjiengen naar zang. Voor beschrijving van merelceremonies zie men de artikels in British Birds van Barraud, Boyd, Coleyer, H. L. Lack, D. Lack & Light, Littledale, Morley, Staton en vooral Jackson.

Toevallig zag ik hoe de paarvorming verliep bij een ongepaard ♂ dat op 22 Januari 1952 in het park arriveerde, in een territorium dat af en toe bezet werd door een merelpaar, dat eigenlijk aan de overkant van een gazon zijn territorium had. Bij aankomst tjiengde de nieuwkomer luider en langer dan de anderen. Zelfs tijdens het voedselzoeken, dat meteen op het ochtendkoor volgt, was hij niet stil zoals de andere Merels, maar onderbrak het telkens om te tjiengen. De vroegere bezetters protesteerden niet lang en trokken zich terug in hun eigen bosje. De nieuwe vogel bleef alleen tot de ochtend van de 25ste Februari. Toen zag ik in zijn territorium 2 ♀ ♀, die zich jegens elkaar vijandelijk gedroegen en heen en weer liepen op een manier die herinnerde aan een territoriale grensdemonstratie. Soms dribbelde het ♂ even mee, maar meestal hield hij zich bezig met wormen eten en liet de ♀ ♀ het maar uitzoeken. Het eindigde er dezelfde ochtend mee, dat een van de ♀ ♀ wegvloog en het andere door het ♂ geaccepteerd werd (of andersom ?). In elk geval was er van toen af een paar in het territorium.

De grafiek geeft aan dat in Februari en Maart des avonds meer vogels zich lieten horen dan des ochtends, ongetwijfeld een gevolg van de lage ochtendtemperaturen in het park. Van April af is het aantal vogels in het ochtendkoor groter dan in het avondkoor, hetgeen de normale gang van zaken schijnt te zijn. De lage cijfers in de tweede helft van Maart zijn veroorzaakt door een koudeperiode.

In de eerste helft van Mei daalt het aantal zingende Merels iets. De enige verklaring,

die ik hiervoor weet, is dat er toen veel Merels jongen in het nest hadden en de drang om te voeren dan groter moet zijn dan de drang om te zingen. Vroege nesten in het park worden geregeld verstoord door katten, kinderen en kraaien. Wanneer de bomen in blad komen bieden ze meer dekking en van dat moment af hebben sommige broedsels een kans van slagen. Daardoor zijn in de eerste helft van Mei veel nesten in hetzelfde stadium van ontwikkeling en vallen verschillende vogels tegelijk uit wat zang betreft.

Tjiengen wordt ook 's zomers nog gehoord. Veel vogels eindigen hun avondzang met tjiengen, of tjiengen even en gaan dan weer over tot zingen. Vogels die zowel tjiengen als zingen zijn geteld als zingende vogels, zodat dit tjiengen niet tot uiting komt in de grafiek. Vooral in het begin van de zomer tjiengen ♀ ♀ nog wel eens eer ze gaan slapen ; dit gebeurt meestal voor het avondkoor begint, zodat het de telling niet beïnvloedt. Vaak meen ik verschil te kunnen horen tussen dit tjiengen en het tjiengen des winters, het lijkt me zomers minder fel te klinken.

Vergelijken we de gegevens van 1951 en 1952 dan blijkt de zangperiode in 1952 eerder te eindigen. De afname van avondzang was al merkbaar in de eerste helft van Juli, het ochtendkoor van 24 Juli 1952 bestond nog maar uit 2 fluisterzingende Merels, tegen 14 zingende vogels in 1951. In de bossen aan de duinrand nam ik eveneens deze vroege afname van zang waar. Het voorjaar van 1952 was over het algemeen mild, dat van 1951 was veel kouder en natter. Het is verleidelijk te veronderstellen dat in het eerste geval de broedcyclus sneller verliep.

In de eerste decade van September 1951 heb ik nooit zang of tjiengen gehoord, maar wel in de overeenkomstige periode van September 1952. Dit zou kloppen met de vroegere rui in 1952.

Bekijken we nu nog eens de grafiek (waarbij ik er nog eens op wil wijzen dat iedere vogel geteld is die voor een apart gebied in het ochtend- resp. avondkoor een vocale demonstratie gaf) dan zien we in het voorjaar een overgang van tjiengen naar zang, waarbij de vogels die nog niet op zang zijn hun broedterritorium proclameren door tjiengen. Zomers zijn er in het avondkoor dikwijls enkele vogels die uitsluitend tjiengen, terwijl andere hun avondzang besluiten of afwisselen met tjiengen. 's Winters vindt bij de Merels, die in het park gebleven zijn, een ochtend- en avondkoor van tjiengen plaats, geheel analoog met de ochtend- en avondzang des zomers. Ik meen hieruit te mogen afleiden dat tjiengen bij de Merel in de plaats van zang komt en een lagere intensiteit van de zangdrift weergeeft.

Belangrijke punten in het vogelleven, nl. het begin van de paarvorming, van de balts en van de zomerrui blijken samen te gaan met overgangen in intensiteit van de zangdrift. Het lijkt me zeer waarschijnlijk dat ook het tjiengen een soort territoriumproclamatie is, maar bewezen kan dit pas worden op een terrein waar Merels met gekleurde ringen gemerkt kunnen worden.

Geraadpleegde litteratuur:

Barraud, E. M. 1948, Display of Blackbird. Brit. Birds **41**, p. 275.
Boyd, A. W. 1942, „ „ „ Ibid. **35**, pp. 157-158.
Colyer, W. L. 1944, „ „ „ Ibid. **38**, pp. 36-37.
Drost, R. 1930, Vom Zug der Amsel. Der Vogelzug **1**, H. 2, pp. 74-85.
Eygenraam, J. A. Het roepen der merels in de schemering. Ardea **33**, pp. 241-250.

Jackson, R. D. 1952, The display of the Blackbird. Brit. Birds **45**, pp. 103-104.
Lack, D. 1947, The Life of the Robin. Witherby, London, 2nd Ed.
Lack, D. & W. Light 1941, Notes on the Spring Territory of the Blackbird. Brit. Birds **35**, pp. 47-53.
Lack, D., E. Macalister, Sylvia Lloyd, Duke of Bedford, 1945, Earlier singing of Blackbird in Towns. Ibid. **38**, pp. 116, 194, 216, 256.
Lack, H. L. 1941, Display in Blackbirds. Ibid. **35**, pp. 54-57.
Litteledale, H. E. 1944, Display of Blackbirds. Ibid. **38**, p. 36.
Morley, Averil 1937, Some Activities of Resident Blackbirds in Winter. Ibid. **31**, pp. 34-41.
Staton, J. 1941, Display in Blackbirds. Ibid. **35**, p. 137.
Thijsse, Jac. P. 1938, Het Vogeljaar. Schoonderbeek, Laren 4e druk.

VRAGEN EN KORTE MEDEDELINGEN

Visarend, Op 11 Augustus nam ik op de Hoge Veluwe een overvliegende Visarend waar.

Groningen. H. H. T. BEKENKAMP.

Behangersbijen, die cellen bouwen van bloembladstukjes. Door middel van enkele tips naar aanleiding van een eigen krantenartikeltje over het vinden van een Megachile willughbiella, die nestelde in een muurtje en daarbij gebruik maakte van vlierbladeren (Baarsdorp, Juli 1953) vernam ik, dat in Sluiskil en Middelburg behangersbijen stukjes van bloemen gebruikten. 20 Augustus begaf ik mij naar genoemde plaatsen en vond dat in Sluiskil inderdaad bloemen van gladiolen op de gebruikelijke wijze waren beschadigd. Ik heb een rood, een wit en een rose bloemblad, alle drie met een ronde beschadiging, gedroogd. Het nest was niet te vinden en de soort kon niet worden vastgesteld. Vervolgens begaf ik mij naar Middelburg en zag daar het nest (verlaten) in het grendelgat in het kozijn van een tuindeur. Een geheel gele cel was l o o d r e c h t boven het grendelgat in het kozijn aangebracht. In het gat zelf bevonden zich nog een elftal verdroogde gele bloembladstukjes. Het gelukte ze uit te strijken en te drogen. De meeste blaadjes waren licht rood aangelopen, zodat ik kon constateren, dat ze noch uit de tuin van de tipgever, noch uit die van de naaste buren waren gehaald. Na veel vergeefs zoeken vond ik bloemen van de O.I. kers, die eenzelfde verkleuring naar rood vertoonden. Eigenaardig was, dat de behangersbij getracht had ook in het veel te grote grendelgat (vierkant uitgestoken) een cel te bouwen. Tenzij, wat ook mogelijk is, de resterende blaadjes bij het vervaardigen van de voltooide cel, waren gevallen. In de litteratuur wordt slechts Megachile centuncularis vermeld als bloembladeren verzamelend van Pelargoniums (rode en witte). Ik zelf vond eens twee nesten van deze soort met witte rozenblaadjes (D.L.N. Jg. 41, afl. 8).

B. J. J. R. WALRECHT.

Ook enkele Osmia's (Metselbijen) gebruiken bloemblaadjes: O. papaveris rode (van klaprozen) en lila-rose (van Malva moschata), O. villosa blauw-paarse (van een Geraniumsoort), blauwe en gele (D.L.N. 27, p. 86 en D.L.N. 42, p. 212). J.W.

De Paarse houtbij (Xylocopa violacea L.). Telkens weer bereiken ons van links en rechts berichten over nieuwe waarnemingen van deze mooie bijensoort, ook van buiten Zuid-Limburg. Een overzicht van de verschillende vindplaatsen, in de loop der laatste jaren verzameld, doet mij vermoeden, dat de verspreiding van deze bij in ons land bezig is merkwaardige wijzingen te ondergaan en alleszins onze aandacht waard is!

Teneinde echter zo volledig mogelijke gegevens te verkrijgen, zou ik op al onze lezers een beroep willen doen, om mij p e r s o o n l i j k t e b e r i c h t e n, w à à r e n w a n n é é r zij de P a a r s e h o u t b i j h e b b e n w a a r g e n o m e n — of nog zullen waarnemen in de komende seizoenen! (Vooral wanneer deze waarnemingen nog niet in een onzer bekende natuurhistorische organen gepubliceerd werden. Zo mogelijk ook opgave van het a a n t a l en de s e k s e). Men vergewisse zich echter, inderdaad met Xylocopa te doen te hebben! De